

vi objavili pregled prevzetega oziroma novo pridobljenega gradiva v letih 1977—1979.

Tako je tudi druga, vsebinsko bogata številka Arhivov potrdila upravičenost želje slovenskih arhivskih delavcev po lastnem glasilu.

Marjeta Adamič

Zbornik občine Domžale. Izdala in založila Kulturna skupnost Domžale, 1979, 441 strani.

Ob 20-letnici združitve dotedanjih občin Domžale, Mengeš in Moravče v domžalsko občino sedanjega obsega, je izšel obsežen in pester »Zbornik občine Domžale«. Brez dvoma gre za odličen primer krajevnega zbornika, krajevne zgodovine, ki je lahko marsikateri občini ali območju za vzgled.

Zbornik občine Domžale je razdeljen na dva dela. V prvem so objavljeni referati s prvega znanstvenega posvetovanja slovenskih zgodovinarjev o krajevni zgodovini, ki ga je maja 1977 ob 40-letnici ljudskofrontovskega shoda na Taboru nad Ihanom in ob 25-letnici izhajanja Kronike organiziralo Zgodovinsko društvo za Slovenijo. Posamezni referati so v okviru splošne problematike slovenske krajevne zgodovine in dosedanjega raziskovanja na tem področju obravnavali problematiko zgodovine sedanje domžalske občine od antike do revolucionarnega narodnoosvobodilnega gibanja. Drugi del zbornika pa obravnava pogloblitve posebnosti v razvoju sedanje domžalske občine v zadnjih dvajsetih letih, torej obdobje socialistične graditve.

Uvodni besedi predsednika skupščine občine Domžale Jerneja Leniča sledi poročilo Ignacija Vojeta, predsednika Zgodovinskega društva za Slovenijo o prvem simpoziju slovenskih zgodovinarjev o krajevni zgodovini. Iz njegovega prispevka veje misel, da se Zgodovinsko društvo in njegova sekcija za krajevno zgodovino zavedata, da je bilo na tem področju sicer že veliko storjenega, da pa pri delu in raziskovanju še marsikdaj prevladujejo stihija, nenačrtnost, nestrokovnost in težnja po senzacionalnosti. Tako je sekcija za krajevno zgodovino dodala zamisli o organiziranju posebnega simpozija o krajevni zgodovini, ki se je porodila na zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Kranjski gori 1976, še dve komponenti. Na eni strani si je postavila za cilj, da bo izdelala model čimbolj celovite obravnave nekega ožjega področja z vseh razvojnih zornih kotov, na drugi strani pa, da bo na podlagi opravljenega pretresa dosedanjega dela izdelala metodološka napotila za nadaljnjo obravnavo.

Med avtorji posameznih prispevkov, ki sledijo, je prva Mirina Zupančič, ki obravnava arheološki najdišči Trojane in Mengeš in v tem okviru arheološko podobo domžalske občine.

Ferdo Gestrin razgrinja v študiji Obdobje fevdalizma na ozemlju domžalske občine v luči zemljiškega gospodstva Jablje pogloblitve značilnosti fevdalnih odnosov na območju domžalske občine na osnovi analize urbarja tega zemljiškega gospodstva iz 18. stoletja. Pri tem ga posebno zanimajo vprašanja kolonizacije, podložniške dajatve, podložniške posesti, pa tudi udeležba kmetov v trgovini in prometu na glavni poti proti morju, ki je tekla čez ozemlje današnje domžalske

občine; ne prezre pa tudi udeležbe podeželskega prebivalstva v rokodelski dejavnosti.

Tone Ravnikar prikazuje v svojevrstnem prispevku z naslovom Domžale v luči gospoſtev, hišnih posestnikov, ulic in hišnih številk od 1811 do 1955 na podlagi zemljiških knjig, rojstnih, poročnih in mrliških knjig ter statusa animarum v posebnih tabelah število prebivalcev, ulice in hišne številke, gospodarstva in lastnike v omenjenem časovnem obdobju.

Vasilj Melik pa podaja upravni razvoj na domžalskem območju od začetka 19. stoletja do leta 1941. Razpravlja o štirih statistično-upravnih enotah, ki so nastale v času razsvetljenega absolutizma: o številnih oddelkih oziroma krajih ali naseljih, katastrskih občinah in okrajih. Ob značilnostih, ki veljajo za vso Slovenijo, se kažejo posebnosti po posameznih predelih; prav zaradi njih in zaradi korekture splošne slike imajo take lokalne raziskave svoj pomen.

Jože Žontar osvetljuje v prispevku Domžalsko območje v prvi polovici 19. stoletja predvsem gospodarsko življenje. V tem času je tudi domžalskemu območju poglobitno značilnost dajalo agrarno gospodarstvo. Od obrti pa na prvem mestu omenja številne mline in žage ter izdelavo slamnikov na območju Ihana in Dragomlja, medtem ko je platnarstvo že v zatonu.

Katarina Kobe-Arzenšek je v prispevku z naslovom Iz preteklosti slamnikarstva v domžalski okolici s poudarkom na domačih izdelovalcih prikazala do prve svetovne vojne edino domžalsko industrijsko panogo — slamnikarstvo od njenih začetkov v zadnjih desetletjih 18. stoletja pa do leta 1939.

Razmah delavskega gibanja na domžalskem območju v drugi polovici tridesetih let in krepitev vloge partije v njem obravnava Miroslav Stiplovšek. V uvodnem delu posebej poudarja, da mora biti preučevanje delavskega gibanja in vloge partije med obema vojnama postavljeno v širok družbenopolitični okvir; zaradi vrzeli v arhivskih virih, ob pomanjkanju podatkov v časopisju in drugih publiciranih virih, zlasti pa zaradi ilegalnih oblik delovanja partije, zaradi katerih mnogo pomembnih akcij nikdar ni bilo zapisanih, tega ni mogoče uspešno izpolniti brez pritegnitve pričevanj predvojnih komunistov oziroma organizatorjev delavskega gibanja. Prelomnico v razvoju delavskega gibanja in tudi v družbenopolitičnem razvoju na domžalskem območju pa vidi v zmagoviti stavki papirničarjev v Bonačevi tovarni na Količevem 1935, ki pomeni vzpodbudo za sindikalno organiziranje delavstva v drugih domžalskih tovarnah. Poglobitno organizacijsko in usmerjevalno delo je od konca leta 1935 opravljala partijska celica Dob—Prevoje pod vodstvom Viktorja Avblja, ki »je za tiste čase uspešno obvladovala ali pokrivala vse območje kamniškega okraja«, sodelovala pa je tudi pri organizaciji ljudskofrontnega shoda na Taboru nad Ihanom 23. maja 1937. V začetku pomladi 1941 pa je v kamniškem partijskem okrožju delovalo že 8 celic KPS s 70 člani in kandidati ter s širokim krogom partijskih simpatizerjev. Tako je bila do fašistične okupacije v kamniškem okraju ustvarjena trdna partijska organizacijska mreža, na katero se je lahko oprl vojni oziroma vojno-revolucionarni komite za kamniško okrožje v pripravah na vstajo.

Tematika NOB je obsežena s tremi referati. Ivan Vidali obravnava vstajo na domžalskem in kamniškem območju. Dosedanja dognanja in podobo o vstaji v Posavju in na Kamniškem je strnil ter poudaril nekatere posebnosti, ki jih ima ta vstaja v primerjavi z oblikami vstaje drugod po Sloveniji in zaradi katerih je vstaja v Posavju in na kamniškem tudi dokaj svojevrstna. Tone Ferenc v

tehtni razpravi obravnava raznarodovalne načrte nemškega okupatorja v okrožju Kamnik in njihov polom pod vplivom narodnoosvobodilnega boja. Na osnovi bogatega arhivskega gradiva (predvsem fonda Landrat Stein v IZDG) obravnava troje vprašanj: neuspeh ponemčevanja okupatorjeve uprave v občinah, polom okupatorjevega šolstva in neuspeh okupatorjevih kolonialnih načrtov. Metod Mikuz pa piše o pomenu preučevanja zgodovine NOB na posameznih območjih in o nekaterih posebnostih razvoja NOB na domžalskem in kamniškem območju.

Brez dvoma lahko rečemo ob kraju pregleda prvega dela zbornika, da vsi prispevki s svojega zornega kota opozarjajo na posebnosti v razvoju in prikazujejo domžalsko regijo v novi bolj konkretni luči, kot smo jo imeli doslej pred seboj; da pa so opazne nekatere praznine v tem časovnem oziroma tematskem okviru, za kar je treba iskati vzroke v pomanjkanju ustreznih kadrov ali podrobnejših, temeljnih raziskav.

Omenili smo že, da je drugi del zbornika posvečen povojnemu razvoju. V uvodnem delu poda predsednik občine Domžale Jernej Lenič v dveh celovitih prispevkih glavne značilnosti razvoja domžalske občine po osvoboditvi, s posebnostmi v razvoju na demografskem, gospodarskem in družbenem področju ter v samoupravni organiziranosti. V prispevku z naslovom Prebivalstvo domžalske občine pa na podlagi bogatih statističnih podatkov ilustrira gibanje števila prebivalstva sedanje domžalske občine od druge polovice 19. stoletja dalje. Posebej opozarja tudi na vplive Ljubljane na gibanje prebivalstva domžalske občine, pa tudi na vrsto večjih ali manjših, časovno dolgoročnejših do občasnejših vezi med Domžalami in Ljubljano, predvsem v kulturnem življenju, izobraževanju, zdravstvenih uslugah itd., ki omogočajo nastajanje vse bolj enotnega prostora, do katerega imamo enake odgovornosti.

Janko Gedrih prikazuje razvoj občine Domžale kot družbenopolitične in samoupravne skupnosti; Milan Marolt in Franc Škerjanec pa gibanje gospodarstva v letih 1965 do 1975 s poglobljenimi ekonomskimi kazalci. Janez Kovač in Franc Škerjanec obravnavata dinamično rast komunalne in stanovanjske gradnje s problemi, ki jih le-ta poraja. Na kraju omenimo še obsežen prispevek Karla Kušarja o razvoju nekaterih delovnih organizacij na območju domžalske občine ter kazalce razvoja družbenih dejavnosti izpod peresa Jakoba Černeta.

Zbornik, ki prinaša tudi okrog 200 fotografij ter vrsto zemljevidov in skic, pomeni skupaj z domžalskim simpozijem brez dvoma pomemben mejnik pri preučevanju krajevne zgodovine, zgodovinarje pa postavlja pred nove, še zahtevnejše naloge.

Jože Ciperle

Wolfgang Mallebrein, *Hans Steinacher*. Podnaslov: Ein Kämpfer für Freiheit und Selbstbestimmung. Eine Biographie, Klagenfurt 1980, 215 strani + slikovne priloge.

V letu šestdesetletnice koroškega plebiscita je izšel vsekakor poučen zapis o življenjski poti Hansa Steinacherja, enega glavnih protislovenskih plebiscitnih delavcev ter ustanoviteljev plebiscitnega Kärntner Heimatdiensta. Zapis ima po